

ОБРАБОТВАНЕ НА ЛИЧНИ ДАННИ НА ДЕЦА В КОНТЕКСТА НА ТРУДОВИТЕ ОТНОШЕНИЯ

*Доц. д-р Андрей Александров
Институт за държавата и правото
при Българската академия на науките,
Югозападен университет „Неофит Рилски“*

PROCESSING OF PERSONAL DATA OF CHILDREN IN THE CONTEXT OF THE LABOR RELATIONS

*Assoc. Prof. Andrey Alexandrov, PhD
Institute for the State and the Law – Bulgarian Academy
of Sciences, Southwestern University “Neofit Rilski”*

Резюме: *Общият регламент за защита на данните (Регламент (ЕС) 2016/679 на Европейския парламент и на Съвета от 27 април 2016 г. относно защитата на физическите лица във връзка с обработването на лични данни и относно свободното движение на такива данни и за отмяна на Директива 95/46/ЕО (неколкократно засяга темата за защитата на личните данни на малолетните и непълнолетните лица, които представляват една по-уязвима група субекти на данни, нуждаеци се от засилена закрила. Най-важният текст на Регламента в тази връзка е разпоредбата на чл. 8, въвеждаща условия, приложими за съгласието на дете във връзка с услугите на информационното общество. Целта на настоящото изложение е да проследи какво ново въведе Регламентът във връзка с обработването на лични данни на деца, както и да потърси спецификите на плоскостта на трудовото право – кога, при какви условия и по какъв начин работодателят следва да обработва лични данни на малолетни и непълнолетни лица.*

Ключови думи: *ОРЗД, лични данни, деца, трудови отношения*

Summary: *The General Data Protection Regulation (Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (repeatedly touches on the topic of protection of personal data of minors, who represent a more vulnerable group of data subjects in need of enhanced protection. The most important text of the Regulation in this regard is the provision of Art. 8 introducing conditions applicable to the consent of a child in relation to information society*

services. The purpose of this analysis is to trace what the Regulation introduced in relation to the processing of personal data of children, as well as to look for the specifics on the field of labor law - when, under what conditions and in what way the employer should process personal data of minors.

Key words: *GDPR, personal data, children, labor relations*

Doi: <https://doi.org/10.36997/LBCS2022.43>

► Ограничен предметен обхват на уредбата – обхванати са само случаите на обработване на базата на съгласие и то когато съгласието се дава в онлайн среда

Практически Общият регламент за защита на данните не постига особено висока степен на хармонизация на националните законодателства по отношение на обработването на лични данни на деца. Най-важната разпоредба, засягаща разглежданата тема – тази на чл. 8 от Регламента, се отнася само до един частен случай: когато обработването се основава на съгласие на субекта на данните и това съгласие се дава в онлайн среда, например за създаване на потребителски профил на интернет сайт.²²² Специалните изисквания на ОРЗД относно даването на съгласие предвиждат надлежното информироване на субекта на данните в кратка, прозрачна, разбираема и лесно достъпна форма, на ясен и прост език, особено що се отнася до всяка информация, конкретно насочена към деца (чл. 12 от Регламента). Встъпително съображение №58 към Регламента допълва, че „*принципът на прозрачност изисква всяка информация както за обществеността, така и за субекта на данните да бъде в кратка, прозрачна, разбираема и лесно достъпна форма и да се използват ясни и недвусмислени формулировки, а в допълнение когато е необходимо, да се използва и визуализация. (...) Като се има предвид, че на деца-*

²²² „Когато се прилага член 6, параграф 1, буква а (ЕО), във връзка с прякото предлагане на услуги на информационното общество на деца, обработването на данни на дете е законосъобразно, ако детето е поне на 16 години. Ако детето е под 16 години това обработване е законосъобразно само ако и доколкото такова съгласие е дадено или разрешено от носещия родителска отговорност за детето. Държавите членки могат да предвидят в правото си по-ниска възраст за същите цели при условие че тази по-ниска възраст не е под 13 години. В такива случаи администраторът полага разумни усилия за удостоверяване, че съгласието е дадено или разрешено от носещия родителска отговорност за детето, като взема предвид наличната технология. Параграф 1 не засяга общото договорно право на държавите членки като разпоредбите относно действителността, сключването или последиците от даден договор по отношение на дете.“

та се полага специална защита, когато обработването е насочено към дете, всяка информация и комуникация следва да се предоставя с ясни и недвусмислени формулировки, които да бъдат лесно разбираеми за детето.“ Според съображение №38 „На децата се полага специална защита на личните данни, тъй като те не познават достатъчно добре съответните рискове, последици и гаранции, както и своите права, свързани с обработването на лични данни. Тази специална защита следва да се прилага по-специално за използването на лични данни на деца за целите на маркетинга или за създаване на личностни или потребителски профили и събирането на лични данни по отношение на деца при ползване на услуги, предоставяни пряко на деца“.

Същевременно ОРЗД не въвежда собствено понятие за „дете“, като оставя този въпрос на националния законодател. Границата от 16 години е заложена ориентировъчно, като във вътрешното право тя може да бъде занижена, но на не по-малко от 13 години. Съгласието като условие за законосъобразност на обработването на данни в „офлайн“ среда (например когато дете кандидатства за работа и в тази връзка предоставя данните си на потенциален работодател), и изобщо възможността за формиране на правновалидна воля от лицето за встъпване в договорни отношения, не са предмет на уредба в Регламента.

И в публикуваните на интернет страницата на националния ни надзорен орган КЗЛД Разяснения относно „съгласието“ според Общия регламент относно защитата на данните²²³ също е засегнат само частният въпрос, свързан с прякото предлагане на услуги на информационното общество на деца. Експертите от КЗЛД разясняват: „В случай че детето няма навършени 16 години, съгласието на неговия родител/попечител/ настойник е необходимо. В такива случаи администраторът на лични данни, който обработва данни за детето, полага разумни усилия да удостовери, че съгласието е дадено или разрешено от носещия родителска отговорност за детето, като взема предвид наличната технология“. Казаното означава например, че регистрацията на потребителския профил в интернет сайт не трябва да изисква само декларация от лицето, че е на възраст над 16

²²³ Разяснения на КЗЛД относно „съгласието“ според Общия регламент относно защитата на данните (ЕО) (<https://www.cpdp.bg/index.php?p=element&aid=1162>) (ЕО).

години. За удостоверяване на това обстоятелство може да се предвиди посочване на номер на валидна кредитна карта на лицето или на негов родител/настойник/попечител; да се въведе допълнително условие за имейл потвърждение от родител и т.н. (вж. по-подробно Тошкова-Николова, Фети 2019: 113-114).

► **Актуална уредба в българското законодателство – малолетни и непълнолетни лица**

У нас въпросите относно дееспособността и правоспособността на лицата с оглед на тяхната възраст са уредени основно в Закона за лицата и семейството (Павлова 1995: 230-243). Съгласно чл. 3 ЗЛС лицата, които не са навършили 14-годишна възраст, са малолетни. Вместо тях и от тяхно име правни действия извършват техните законни представители – родители или настойници. Според чл. 4 ЗЛС лицата от 14 години до навършване на 18-годишна възраст са непълнолетни. Те извършват правни действия със съгласието на техните родители или попечители, но те могат сами да сключват обикновени дребни сделки за задоволяване на текущите им нужди и да разполагат с това, което са придобили със своя труд.

Настойничество се учредява над малолетни, чиито родители са неизвестни, починали, поставени под пълно запрещение или лишени от родителски права. **Попечителство** се учредява над непълнолетни, чиито родители са неизвестни, починали, поставени под пълно запрещение или лишени от родителски права (чл. 153, ал. 1-2 СК).

Семейният кодекс познава и т.нар. „**еманципиране**“, т.е. преждевременно придобиване на пълна дееспособност от непълнолетно лице (на 16-годишна възраст) при встъпване в граждански брак (Ненова 1994: 119-120). За разпореждане с недвижим имот обаче се изисква разрешение на районния съдия по постоянния адрес на непълнолетния.

Законът за закрила на детето определя като дете всяко физическо лице до навършване на 18-годишна възраст (чл. 2 ЗЗДет.).

В контекста на националната ни правна уредба може да се приеме, че у нас специалните правила на Регламента относно прякото предлагане на услуги на информационното общество на деца и тяхното съгласие би трябвало да са приложими за лица до 14-годишна възраст, а не – както се посочва в цитираните по-горе разяснения на КЗЛД – до 16-годишна възраст. При все това е твърде съмнителен

изводът, че за администраторите не се прилагат никакви ограничения относно обработването на данните на непълнолетни лица (от 14 до 18 г.). Непълнолетните също са „деца“ по смисъла на националното ни законодателство и се третират като по-уязвима обществена група, нуждаеща се от специална закрила, включително в контекста на обработването на лични данни. Без съмнение правата им като субекти на данни трябва да се разглеждат през призмата на тяхната ниска възраст и липса на житейски опит, като например правото на информираност се съобрази с предоставянето на информация в достъпна и разбираема за тези лица форма. Ако обработването се основава единствено на съгласието на физическото лице, то следва да се придружава от съгласие и на родител/попечител (относно съгласието като основание за обработването на лични данни вж. по-подробно Александров 2018: 93-104; Тошкова-Николова, Фети 2019: 105-117; Захариев 2020: 41 и 72. В цитираното съчинение доц. Мартин Захариев приема, че в сравнение с ОРЗД българският закон разширява хипотезите, в които следва да се получи съгласие от родител/настойник, като дава пример с видеозаснемане на дете с развлекателна цел, основано на съгласие). Що се отнася до обработване, основано на договорно задължение на администратора, определящо ще е дали лицето може да формира правновалидна воля за встъпване в такова правоотношение.

► Трудовоправни измерения на проблема: възникване на трудовата дееспособност. Сключване на трудов договор с непълнолетно лице

Под „трудова дееспособност“ се разбира признатата и гарантирана от закона възможност едно лице да поема права и задължения, свързани с полагането на зависим труд, и да ги упражнява лично (Средкова 2011: 29). Общата минимална възраст за настъпването на трудова дееспособност е 16 години (чл. 301, ал. 1 КТ). Тя е „обща“, защото се прилага, когато изрично не е установена друга минимална възраст.

Съгласно Конвенция №138 на МОТ минималната възраст за постъпване на работа е 15 години. Едва ли завишаването ѝ във вътрешното законодателство може да се възприеме като израз на по-засилена закрила спрямо децата (така: Средкова 2019: 151; вж. и Средкова 2021: 897-911); т.нар. „акселерация, т.е. по-ранно съзряване на

подрастващите като глобална тенденция, оправдава преосмислянето на заложения в националния ни закон граница.

Законът познава отклонения от така заложената минимална възраст в посока и „нагоре“, и „надолу“.

- На **тежки, опасни или вредни за здравето и за правилното им физическо, умствено и нравствено развитие работи** не могат да бъдат назначавани лица под 18 години. Забранено е такива работи да се изпълняват както от малолетни, така и от непълнолетни лица и тази забрана е абсолютна – тя не може да се преодолее нито с тяхното или на родителите/настойниците/попечителите им съгласие, нито с разрешение от Инспекцията по труда.

- По изключение могат да се приемат на работа и лица от 15 до 16 години за извършване на работи, които са леки и не са опасни или вредни за здравето и за правилното им физическо, умствено и нравствено развитие и чието изпълнение не би било пречка за редовно посещение на училище или за участие в програми за професионално ориентиране или обучение (чл. 301, ал. 2 КТ). По изключение на ученически длъжности в цирковете могат да се приемат момичета, навършили 14 години, и момчета, навършили 13 години, а за участие в снимане на филми, подготовка и изнасяне на театрални и други представления могат да се привличат и лица, ненавършили 15 години, при облекчени условия и в съответствие с изискванията за правилното им физическо, умствено и нравствено развитие (чл. 301, ал. 3 КТ).

Лицата, ненавършили 16 години, се приемат на работа с разрешение на Инспекцията по труда за всеки отделен случай (чл. 302, ал. 2 КТ). Същото се отнася и за лицата от 16 до 18 години – и те се приемат на работа с разрешение на инспекцията по труда за всеки отделен случай (чл. 303, ал. 3 КТ). Условията и редът за издаване на такива разрешения са доразвити в подзаконовата нормативна уредба.

Трудовият договор с лице, навършило 14 години, но ненавършило 15-годишна възраст, се сключва с писмено съгласие на негов родител или попечител, което се прилага към договора. Трудовият договор с лице, ненавършило 14-годишна възраст, се сключва от негов родител или настойник (чл. 2 от Наредбата за работата на лицата, ненавършили 15-годишна възраст).

За сключване на трудов договор с лице до 18 години се изисква писмена декларация от родител/попечител, че е уведомен за възможните рискове в работата и за мерките, предприети за осигуряване на

здравословни и безопасни условия на труд от работодателя за лицето. Това задължение за уведомяване произтича от Наредба №6 от 2006 г. за условията и реда за даване на разрешения за работа на лица, ненавършили 18 години. Следователно тук не се изисква „съгласие“ на родителя/попечителя в тесния юридически смисъл за сключването на договора, но е логично, че той няма да подпише декларацията и по този начин да съдейства за изпълнението на процедурата, ако не е съгласен непълнолетното дете да встъпи в трудово правоотношение.²²⁴

Казано накратко, назначаването на работа на лица под 18-годишна възраст винаги е съпроводено с процедура, включваща участие и на лицата, упражняващи родителски права спрямо тях. Затова още преди да се пристъпи към сключването на трудовия договор работодателят трябва да е в контакт не само с непълнолетното лице, което евентуално ще е страна по договора, а и с неговите родители, съответно настойници или попечители. Може да се приеме, че волеизявлението и на тези лица е предпоставка за възникването на трудовото правоотношение. От гледна точка на законодателството по защита на личните данни, което ни интересува тук, целта на обработването на данните е свързана с изпълнението на правата и задълженията на работодателя по трудовия договор, но тези данни не се събират само от титуляря им по повод встъпването в трудово правоотношение, а и от неговите родители, настойници или попечители (или най-малкото с тяхното участие и одобрение). Доколкото те имат право на информираност за условията, при които ще се полага трудът, за да могат да формират решението си, е логично и препоръчително да получат информация и относно процесите по обработване на лични данни, тъй като те също биха имали отношение към вземането на това решение.

Очертаните специфики се отнасят само до възникването на трудовото правоотношение. Веднъж възникнало, правата и задълженията по него се упражняват лично от работника или служителя, който има и процесуалната легитимация да защити правата си по съдебен

²²⁴ Интересно е да се отбележи, че не е предвидено изключение за „еманципирани-те“ непълнолетни, сключили брак. Оказва се, че за сключване на трудов договор и за тях ще се изисква съответната декларация от родител или попечител, макар че това противоречи на концепцията за придобиването на пълна дееспособност на по-ниска възраст. Желателно е трудовото законодателство да отрази специалното правило на Семейния кодекс и да изключи участието на родител/попечител в процедурата, когато непълнолетното лице е еманципирано чрез встъпването в граждански брак.

ред без съдействие на родител/попечител. Непълнолетните могат да водят делата си лично за спорове по трудови правоотношения (чл. 28, ал. 3 ГПК), т.е. когато става дума за трудови спорове гражданско-процесуалното ни право допуска изключение от общия принцип, че непълнолетните извършват съдопроизводствените действия лично, но със съгласието на родителите или попечителите си.

► ***Други случаи на обработване на данни на деца в контекста на трудовото право – за ползване на трудови права от техните родители и други роднини***

Работодателят по необходимост обработва лични данни не само на работниците и служителите, но и на техни роднини, най-често деца, за целите на изпълнението на правата и задълженията по трудовия договор (вж. по-подробно Александров 2014: 5-10; Александров 2016: 42-46). Достатъчно е да се посочи ползването на отпуските по майчинство, отпуск за гледане на болен член от семейството (болно дете) и т.н. В тези случаи обработването на лични данни на децата се явява необходима предпоставка за ползването на трудови права не само от техните родители, но и от други роднини (напр. при прехвърляне на отпуска за отглеждане на малко дете на баба или дядо, работещи по трудово правоотношение). В тези случаи се обработват както данни на малолетни лица (напр. отпуск за отглеждане на дете до 2-годишна възраст), така и на непълнолетни лица (напр. платен отпуск за две или повече деца до 18-годишна възраст; отпуск за гледане на болен член от семейството).

По принцип събирането и обработването на такива данни не се базира на съгласието на техните титуляри, а е в изпълнение на нормативно установено задължение на администратора. Наредбата за работното време, почивките и отпуските; Наредбата за медицинската експертиза и други актове определят какви документи се изискват за удостоверяване на съответните обстоятелства, а тези документи съдържат и личните данни на малолетни/непълнолетни лица. Дори трудовите права да не се ползват пряко от родителите на тези лица, те най-малкото са информирани за обработването на данни на техните деца – напр. когато прехвърля правото на ползване на отпуск за отглеждане на малко дете на някоя от бабите му, майката се съгласява с това и е наясно, че работодателят ще обработва личните му данни.

Редица специални правила във връзка с документите, удостоверяващи необходимостта от полагане на грижи за деца, респ. отсъствие от работа на работника или служителя, се съдържат в Наредбата за медицинската експертиза. Така например болничен лист за гледане на дете до 3-годишна възраст, настанено на лечение в лечебно заведение за болнична помощ, се издава еднолично от лекуващия лекар за целия престой на осигурения в лечебното заведение (чл. 40, ал. 2 НМЕ). Болничен лист за гледане на деца от семейството се издава еднолично от лекуващия лекар и в случай на гледане на дете, посещаващо детско заведение, контактно със заразено, задължително карантинирано в дома – до изтичане на карантинния период; подобна е и хипотезата на гледане на здраво дете, върнато от детско заведение поради наложена карантина. Не се издава обаче болничен лист за гледане на здрави деца, оставени под карантина, които не посещават детски заведения (чл. 39, ал. 2 НМЕ) и т.н.

Съществува и една особена група случаи, при които обработването на данните на членове от семейството на работника или служителя, в т.ч. малолетни и непълнолетни лица, не произтича пряко от законово задължение на работодателя. По силата на колективен трудов договор например може да е осигурено допълнително доброволно здравно осигуряване/застраховане на работниците и служителите и членове на техните семейства; ползване на ведомствени почивни бази от членове на семействата и т.н. Ако родителите или други възходящи роднини на дете се възползват от такива социални придобивки, е желателно да е налице съгласието на субекта на данните. Ако става дума за малолетно лице и данните не се предоставят от негов родител, а например баба или дядо, съгласието следва да изхожда от родителите. Ако лицето е непълнолетно, най-сигурно би било съгласие да даде и то, и негов родител/попечител.

Използвана литература:

1. Александров, А. (2014). Обработване на лични данни на членове на семейството на работника или служителя. // Труд и право, №4, с. 5-10.

(Aleksandrov, A. (2014). Obrabotvane na lichni danni na chlenove na semeystvoto na rabotnika ili sluzhitelya. // Trud i pravo, №4, s. 5-10)

2. Александров, А. (2016). Защита на личните данни на работниците и служителите. София: Труд и право.

(Aleksandrov, A. (2016). Zashchita na lichnite dannii na rabotnitsite i sluzhitelite. Sofiya: Trud i pravo)

3. Захариев, М. (2020). Режим на информацията. София: За буквите – О писменехъ.

(Zahariev, M. (2020). Rezhim na informatsiyata. Sofiya: Za bukvite – O pismenehy)

4. Кръстева, Д., Александров, А. (2018). Защита на личните данни. Мисия възможна. София: РЕЗОН България.

(Krasteva, D., Aleksandrov, A. (2018). Zashchita na lichnite dannii. Misia vazmozhna. – Sofiya: REZON Bulgaria)

5. Мръчков, В. и др. (2021). Коментар на Кодекса на труда. София: Сиби.

(Mrachkov, V. i dr. (2021). Komentar na Kodeksa na truda. 13-to izd. Sofiya: Sibi)

6. Ненова, Л. (1994). Семейно право на Република България. София: СОФИ-Р.

(Nenova, L. (1994). Semeyno pravo na Republika Bulgaria. Sofiya: SOFI-R)

7. Павлова, М. (1995). Гражданско право. Обща част. Т. I. София: СОФИ-Р.

(Pavlova, M. (1995). Grazhdansko pravo. Obshta chast. T. I. Sofiya: SOFI-R)

8. Средкова, Кр. (2011). Трудово право. Специална част, Дял I, Индивидуално трудово право.

(Sredkova, Kr. (2011). Trudovo pravo. Spetsialna chast, Dyal I, Individualno trudovo pravo)

9. Средкова, Кр. (2019). Специална закрила на някои категории работници и служители. // 100 години Международна организация на труда и България. Условия на труд. Международни трудови норми. София: Труд и право.

(Sredkova, Kr. (2019). Spetsialna zakrila na nyakoi kategorii rabotnitsi i sluzhiteli. V: 100 godini Mezhdunarodna organizatsia na truda i Bulgaria. Uslovia na trud. Mezhdunarodni trudovi normi. Sofiya: Trud i pravo)

10. Тошкова-Николова, Д., Фети, Н. (2019). Защита на личните данни. София: Труд и право.

(Toshkova-Nikolova, D., Feti, N. (2019). Zashchita na lichnite dannii.
Sofiya: IK Trud i pravo)

За контакти:

Доц. д-р Андрей Александров
ИДП при БАН, ЮЗУ „Н. Рилски“
E-mail: a.alexandrov@kambourov.biz